

**ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

ΣΧΟΛΗ: Ν.Ο.Π.Ε.

ΤΜΗΜΑ: ΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΡΟΪΚΑΤΗΡΙΑΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σπουδάστρια: Κοτσώνη Κ. Νίκη

Καθηγητής: Α. Δημητρόπουλος

**Παράνομα αποδεικτικά μέσα
και διακρίβωση εξαιρετικά
σοβαρών εγκλημάτων**

Μάιος 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα	1
<u>Κεφάλαιο I:</u> Το άρθρο 19 του Συντάγματος	2
<u>Κεφάλαιο II:</u> Αποδεικτική απαγόρευση της χρήσης παρανόμως αποκτηθέντων αποδεικτικών μέσων	3
(i) Η ανάγκη εισαγωγής της νέας ρύθμισης (19 § 3 Σ) κατά τον αναθεωρητικό νομοθέτη	3
(ii) Η αρχή της αναλογικότητας (25 § 1 εδ. δ' Σ)	3
(iii) Η μετά την Αναθεώρηση νομολογία	4
<u>Κεφάλαιο III:</u> Παράνομα αποδεικτικά μέσα και ποινική δίκη	6
Α.- Γενικά	6
Β.- Ειδικότερα ζητήματα για την απαγόρευση συλλογής παράνομων αποδεικτικών στοιχείων στην ποινική δίκη....	6
(i) Το άσυλο της κατοικίας και το απόρρητο της ανταπόκρισης και επικοινωνίας	6
(ii) Η απαγόρευση μυστικών επεμβάσεων στην ιδιωτική ζωή	6
(iii) Το δικαίωμα σιωπής του κατηγορουμένου	7
(iv) Ομολογίες, καταθέσεις και διάφορα στοιχεία που έχουν αποσπαστεί με βασανιστήρια	7
(v) Αποδεικτικά μέσα που προέρχονται από τη δράση του agent provocateur	7
(vi) Μαγνητοταινία	8
Γ.- Η θεμελίωση των απαγορεύσεων αποδεικτικής αξιοποίησης στο άρθρο 25 § 1 Σ	8
<u>Κεφάλαιο IV:</u> Παράνομα αποδεικτικά μέσα και πολιτική δίκη	10
Α.- Τα παρανόμως κτηθέντα έγγραφα	10
Β.- Τα (παρανόμως κτηθέντα) ημερολόγια, επιστολές, φωτογραφίες και κινηματογραφικές αναπαραστάσεις στην πολιτική δίκη	10
<u>Κεφάλαιο V:</u> Παράνομα αποδεικτικά μέσα και διοικητική δίκη	12
Αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας για τα παράνομα αποδεικτικά μέσα	12
Συμπέρασμα	14
Περίληψη	
(i) στα ελληνικά	15
(ii) στα αγγλικά	15
Παράρτημα	
• Νομολογία	16
• Βιβλιογραφία	17

000000000 0:

00 00000 19 000 0000000000000

Αν υπάρχει μία κοινή βάση, από την οποία θα έπρεπε να ξεκινήσει η μελέτη και η εμβάθυνση ενός τόσο πολύπλοκου ζητήματος, όσο η χρήση παρανόμως αποκτηθέντων αποδεικτικών μέσων στη διακρίβωση σοβαρών εγκλημάτων, τότε αυτή είναι το άρθρο 19 του συντάγματος. Αναλυτικά, σε αυτό αναφέρεται:

- 1.-** «Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτη απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.
- 2.-** Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής, που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1.
- 3.-** Απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού των των άρθρων 9 και 9 Α».

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ:

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ-ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

(i) Η ανάγκη εισαγωγής της νέας ρύθμισης (19 § 3 Σ) κατά τον αναθεωρητικό νομοθέτη

Ο αναθεωρητικός νομοθέτης μας θεώρησε επιβεβλημένο, κατά την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος, το 2001, να εισαγάγει μία νέα ρύθμιση, άκρως πρωτότυπη για τα παγκόσμια χρονικά. Πρόκειται για την διάταξη του άρθρου 19 § 3, στην οποία, όπως ήδη αναφέρθηκε, γίνεται λόγος για την απαγόρευση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου 19 και των άρθρων 9 και 9 Α.

Ειδικότερα, ο νομοθέτης προβάλλει –κατ’ επιλογή, μεταξύ όλων των αποδεικτικών μέσων που αποκτήθηκαν με παράνομες ή και αξιόποινες πράξεις– τη σημασία της χρήσης οπτικοακουστικών μέσων (μαγνητοφωνήσεις, μαγνητοσκοπήσεις κλπ.) και εμφανίζεται να εισάγει προς αυτά μία βαρύνουσα πρακτικής σημασίας απόλυτη απαγόρευση της αποδεικτικής αξιοποίησής τους, ακόμα κι αν αυτά αποτελούν τον μοναδικό τρόπο απαλλαγής του κατηγορουμένου, αποδεικνύοντας περίτρανα την αθωότητά του.

Η εισαγωγή, πάντως, αυτής της νέας ρύθμισης, κρίθηκε σκόπιμη από τον νομοθέτη για την προστασία της ανθρώπινης αξίας. Αυτό, γιατί η στέρηση από τον κατηγορούμενο της δυνατότητας χρήσης των εν λόγω μέσων για την πόδειξη της αθωότητάς του, όταν αυτά αποτελούν το μοναδικό μέσο για την επίτευξη αυτού του στόχου, μπορεί να προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, κάτι που σε κάθε περίπτωση είναι ανεπίτρεπτο. Η κάμψη δε της απαγόρευσης του άρθρου 19 § 3 για τον λόγο αυτόν, επέρχεται, κατά την συγγραφέα, στις εξαιρετικές εκείνες περιπτώσεις, όπου λόγω της βαρύτητας της προσβολής που υφίσταται ο κατηγορούμενος στα δικαιώματά του, εξαιτίας της αδυναμίας απόδειξης της αθωότητάς του, πλήττεται ταυτόχρονα στο πρόσωπό του η ανθρώπινη αξία.

(ii) Η αρχή της αναλογικότητας (25 § 1 εδ. δ’ Σ)

Κατά την επίσης αναθεωρηθείσα διάταξη του άρθρου 25 § 1 εδ. δ’ του συντάγματος, οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά, πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα, είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας. Η διάταξη του άρθρου 19 § 3 είναι ενδεχόμενο που ίσως οδηγήσει σε περιορισμό ατομικών δικαιωμάτων, όπως λ.χ. το δικαίωμα στην τιμή ή την προσωπική ελευθερία. Πρωτίστως, όμως, περιορίζει

σημαντικά το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε δικαστική ακρόαση και προστασία (άρθρο 20 § 1 Σ). Επομένως, οι παραπάνω περιορισμοί οφείλουν να ελεγχθούν και ακόμη-ακόμη να αποκρουστούν, αν κριθεί ορθή η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, της οποίας πια το κύρος αναγνωρίζεται πανηγυρικά.

(iii) Η μετά την Αναθεώρηση νομολογία

Την άποψη ότι η συνταγματική απαγόρευση του άρθρου 19§3 Σ θα μπορούσε να παραμερισθεί –και άρα τα παρανόμως κτηθέντα αποδεικτικά μέσα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν νομίμως σε μία πολιτική, ποινική, διοικητική κλπ. δίκη– φαίνεται να ασπάζεται και ο κοινός νομοθέτης. Παρατίθενται συνοπτικά τρεις σημαντικοί νόμοι, στους οποίους γίνεται αντιληπτό αυτό.

Αρχικά, με την τροποποίηση διατάξεων του ΠΚ θα μπορούσε να ερμηνευθεί πως θα μπορούσε να γίνει χρήση τέτοιων παράνομων αποδεικτικών μέσων, ειδικά σε περιπτώσεις που δεν θα μπορούσε να εξασφαλιστεί διαφορετικά η διαφύλαξη των συμφερόντων του κατηγορουμένου. Ειδικότερα, με το άρθρο 6 § 8 του νόμου 3090/2002 για τη «Σύσταση Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου των Καταστημάτων Κράτησης», αντικαταστάθηκε το άρθρο 370Α ΠΚ που αφορά την «Παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας». Η νέα παράγραφος 4 του άρθρου αυτού ορίζει ότι: *«Η πράξη της παραγράφου 3 (χρήση μαγνητοταινιών ή μαγνητοσκοπήσεων ή πληροφοριών που αποκτήθηκαν παράνομα) δεν είναι άδικη, αν η χρήση έγινε ενώπιον οποιασδήποτε δικαστικής ή άλλης ανακριτικής αρχής, για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά»*.

Με αυτόν τον τρόπο, παραμερίζονται οι επιμέρους λόγοι άρσης του άδικου χαρακτήρα της χρήσεως παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών, μαγνητοταινιών ή μαγνητοσκοπήσεων και παραμένει μόνο η γενική αρχή, σύμφωνα με την οποία η χρήση των παρανόμως κτηθεισών αποτυπώσεων δεν είναι άδικη, όταν αποβλέπει στην «διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος, που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά».

Επιπρόσθετα, για τη δυνατότητα απόδειξης της αθωότητας του κατηγορουμένου με παράνομα αποδεικτικά μέσα, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο νόμος 2225/1994 «Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός, ο οποίος ρυθμίζει τη διαδικασία άρσης του απορρήτου, ορίζει –μεταξύ άλλων– ότι το περιεχόμενο της ανταπόκρισης ή επικοινωνίας απαγορεύεται, με ποινή ακυρότητας, να χρησιμοποιηθεί σε οποιαδήποτε δίκη ή διοικητική διαδικασία, για σκοπό διαφορετικό απ' ό,τι ορίζει η διάταξη. Ωστόσο, εισάγει ταυτόχρονα και δύο εξαιρέσεις, κατά τις οποίες τα παράνομα αποδεικτικά μέσα μπορούν να ληφθούν υπόψη, η μία από τις οποίες είναι η υπεράσπιση του κατηγορουμένου σε ποινική δίκη για πλημμέλημα ή κακούργημα».

Τέλος, σημαντικό είναι να αναφερθεί πως παρά το γεγονός ότι ο νόμος 3115/2003 προβλέπει ποινικές και διοικητικές κυρώσεις για την με οποιονδήποτε τρόπο παραβίαση του απορρήτου των επικοινωνιών και των όρων και της διαδικασίας άρσης αυτού, εντούτοις δεν καθιέρωσε οικονομικές κυρώσεις για το απαράδεκτο της χρήσης αποδεικτικών μέσων.

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ:

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ

A.- Γενικά

Στο Σύνταγμα ορίζονται οι τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις, υπό τις οποίες επιτρέπεται η άρση του απορρήτου, ενώ παράλληλα υφίστανται οι ποινικές διατάξεις, οι οποίες, αντίστοιχα, προστατεύουν προληπτικά το δικαίωμα, μέσω της αποτρεπτικής λειτουργίας που ασκεί η νομοθετική επαείληση της ποινής. Ως προς τη χρήση, όμως, των αποδεικτικών μέσων που προήλθαν από παραβιάσεις όλων των παραπάνω διατάξεων, ο νομοθέτης είτε σιωπά, είτε φαίνεται να επιτρέπει ρητά τη χρήση.

B.- Ειδικότερα ζητήματα για την απαγόρευση συλλογής παρανόμων αποδεικτικών στοιχείων

(i) Το άσυλο της κατοικίας και το απόρρητο της ανταπόκρισης και επικοινωνίας

Στο Σύνταγμα, στα άρθρο 9 § 1 εδ. γ' και 19 εδ. β', προβλέπεται η συλλογή αποδεικτικών μέσων. Συγκεκριμένα, στην πρώτη διάταξη τίθενται οι προϋποθέσεις για την «έρευνα» κατοικίας, ενώ στη δεύτερη οι προϋποθέσεις για την άρση του απορρήτου της επικοινωνίας και ανταπόκρισης.

Οι διατάξεις αυτές εισάγουν περιορισμούς σε ατομικά δικαιώματα και θα πρέπει να ερμηνεύονται στενά, δηλαδή κάθε επέμβαση συγχωρείται και μόνο, εφόσον τηρηθούν οι προβλεπόμενες από τον νόμο τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις.

Μέσω της αυστηρής προστασίας των συγκεκριμένων δικαιωμάτων, προστατεύονται ταυτόχρονα και πολλά άλλα (ιδιωτική ζωή, ελευθερία της έκφρασης κλπ.), καθώς αυτά τα δύο δικαιώματα βρίσκονται στο «μεταίχιμο» πολλών άλλων. Επομένως, η συνταγματική προστασία είναι αυξημένη. Και αυτό με τη σειρά του σημαίνει πως η παραβίαση της συνταγματικής διάταξης περί ερευνών συνεπάγεται την απαγόρευση αποδεικτικής χρήσης και αξιοποίησης όλων των στοιχείων που προήλθαν από την έρευνα.

(ii) Η απαγόρευση μυστικών επεμβάσεων στην ιδιωτική ζωή

Ορισμένες από τις ανωτέρω πράξεις απαγορεύονται και τιμωρούνται από τον κοινό νομοθέτη, όπως π.χ. στο άρθρο 370 § 2Α ΠΚ, που τιμωρείται με φυλάκιση όποιος έχει μαγνητοφωνήσει παράνομα, με ειδικά τεχνικά μέσα και χωρίς τη συναίνεση των δηλούντων (σε μη δημόσια συζήτηση) τη μεταξύ τους

συνομιλία. Οι διατάξεις αυτές προστατεύουν την άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων του ιδιωτικού βίου και του απορρήτου της επικοινωνίας.

Εφόσον προσβάλλεται το απόρρητο της επικοινωνίας, προηγείται η εφαρμογή του άρθρου 19 Σ ως ειδικής έναντι αυτής του άρθρου 9 Σ. Επιπλέον, αποκλείεται η εφαρμογή του άρθρου 5 § 1 Σ, περί προστασίας της προσωπικότητας, η οποία προσβάλλεται έμμεσα, καθώς προηγούνται και είναι εφαρμοστέες οι ειδικές διατάξεις των άρθρων 9 και 19 Σ.

(iii) Το δικαίωμα σιωπής του κατηγορουμένου

Το δικαίωμα σιωπής αποτελεί ειδική έκφανση του γενικού δικαιώματος *nemo tenetur se ipsum accusare* (= ουδείς είναι υποχρεωμένος να καταθέσει επιβαρυντικά για τον εαυτό του περιστατικά, δηλαδή να αυτοκατηγορηθεί).

Έτσι, μπορεί ο κατηγορούμενος να είναι υποχρεωμένος να ανεχθεί επεμβάσεις στα ατομικά του δικαιώματα και να αποτελεί μέσο απόδειξης (λήψη αίματος, δείγματος DNA κλπ.), αλλά η συμμετοχή του εν προκειμένω είναι παθητική. Η ενεργητική συμμετοχή του εξαρτάται από την προσωπική του βούληση (20 §1 Σ).

(iv) Ομολογίες, καταθέσεις και διάφορα στοιχεία που έχουν αποσπαστεί με βασανιστήρια

Τα βασανιστήρια και οι συναφείς μέθοδοι απόσπασης πληροφοριών από έναν άνθρωπο, αποτελούν άμεση και κατάφωρη προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Στην ελληνική έννομη τάξη, αυτό συνάγεται από το άρθρο 7 § 2 Σ, όπου προστατεύονται η σωματική και ψυχική ακεραιότητα.

Οποιαδήποτε ομολογία, κατάθεση κλπ. έχει αποσπασθεί μέσω βασανιστηρίων, ασφαλώς και δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό μέσο. Πέρα από το ελληνικό Σύνταγμα, τούτο ορίζεται ρητά στο άρθρο 15 της Σύμβασης του ΟΗΕ «Κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Ποινής».

(v) Αποδεικτικά μέσα που προέρχονται από το δράση του agent provocateur

Για την ελληνική έννομη τάξη, η δράση του agent provocateur απαγορεύεται και τιμωρείται ποινικά, με το επιχείρημα ότι ο agent provocateur καθιστά εγκληματία τον υποκινούμενον απ' αυτόν σε έγκλημα, αξιολογώντας έτσι –από συνταγματική σκοπιά– τη δράση του ως προσβολή της αξίας του ανθρώπου. Για να ισχύει αυτό, όμως, θα πρέπει η βούληση του υποκινούμενου να έχει χειραγωγηθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε η ελεύθερη βούλησή του και η δυνατότητα επιλογής του να έχουν εκμηδενισθεί. Αν αυτό δεν συμβαίνει, τότε η δράση του agent provocateur δεν θίγει την αξία του ανθρώπου. Ωστόσο, η ισχύουσα νομοθεσία δεν είναι σύμφωνη ούτε με το Σύνταγμα, ούτε με την ΕΣΔΑ.

(vi) Μαγνητοταινία

Κατά το άρθρο 444 Κ.Πολ.Δ. «*ιδιωτικά έγγραφα θεωρούνται... φωτογραφικές ή κινηματογραφικές αναπαραστάσεις, φωνοληψίες και κάθε άλλη μηχανική απεικόνιση*». Εξάλλου, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 448 § 2 Κ.Πολ.Δ. «*τα έγγραφα που αναγράφονται στο άρθρο 444 αρ. 3, αποτελούν απόδειξη για τα γεγονότα που αναγράφουν, επιτρέπεται όμως ανταπόδειξη*».

Οι δύο αυτές διατάξεις επιτρέπουν κατ' αρχήν την χρησιμοποίηση της μαγνητοφωνικής αποτύπωσης του προφορικού λόγου ως αποδεικτικού μέσου. Όμως ακριβώς οι μαγνητοταινίες, όταν πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά μέσα στη δίκη, θέτουν το πρόβλημα αν και με ποιές προϋποθέσεις είναι παραδεκτά αποδεικτικά μέσα.

Μέχρι πρότινος, το άρθρο 444 Κ.Πολ.Δ. ανήκε στην κατηγορία εκείνη των διατάξεων του δικαίου της απόδειξης, οι οποίες προέβλεπαν ένα αποδεικτικό μέσο, δεν απαντούσαν όμως στο ερώτημα αν αυτό ήταν ή όχι παραδεκτό. Η προσθήκη δεύτερου εδαφίου στο άρθρο 444 Κ.Πολ.Δ. ανέδειξε τη συναίνεση του προσώπου ως καθοριστικού παράγοντα για την διαμόρφωση κριτηρίων με βάση τα οποία κρίνεται το παραδεκτό της επίκλησης και προσαγωγής της μαγνητοφωνικής αποτύπωσης του προφορικού λόγου ως αποδεικτικού μέσου.

Ωστόσο, κατά τη νομολογία, η κρίση για το παραδεκτό της μαγνητοταινίας εξαρτάται από την κτήση αυτής, αν έγινε δηλαδή κατά τρόπο νόμιμο ή όχι, αποβλέποντας είτε στην ίδια την αποτύπωση του προφορικού λόγου, δηλαδή στην κτήση της ταινίας, είτε στη χρησιμοποίησή της στο δικαστήριο (κατά το γερμανικό δίκαιο).

Γ.- Η θεμελίωση των απαγορεύσεων αποδεικτικής αξιοποίησης στο άρθρο 25 § 1 Σ

Στο άρθρο 25 § 1 Σ ορίζεται ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους και των κρατικών οργάνων. Στο πλαίσιο αυτής της υποχρέωσης εντάσσεται, μεταξύ άλλων, και η νομοθεσία που προβλέπει κυρώσεις –αστικές, ποινικές, πειθαρχικές– εις βάρος εκείνων που προσβάλλουν με τη συμπεριφορά τους τα έννομα αγαθά που προστατεύουν οι διατάξεις περί ατομικών δικαιωμάτων ως ιδιώτες, αλλά και ως κρατικά όργανα.

Οι παραπάνω –προληπτικού χαρακτήρα– κυρώσεις ανήκουν στο ουσιαστικό δίκαιο. Το κρίσιμο ερώτημα είναι εάν η διάταξη του άρθρου 25 § 1 Σ επιβάλλει να προστεθεί καιμία αμιγώς δικονομική κύρωση: η απαγόρευση της δικαστικής αξιοποίησης των παράνομων αποδεικτικών μέσων.

Μερίδα της ελληνικής και διεθνούς θεωρίας και νομολογίας, έχει υποστηρίξει ότι η απαγόρευση αξιοποίησης επιβάλλεται, προκειμένου να αποθαρρυνθούν

τόσο τα κρατικά όργανα, όσο και οι ιδιώτες, από το να συλλέγουν αποδεικτικά μέσα με παράνομο τρόπο.

Πάντως, το σίγουρο είναι ότι η υποχρέωση κρατικής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν εξαντλείται στην γενική διάταξη του άρθρου 25 § 1, αλλά καθιερώνεται ρητά και στο άρθρο 2 § 1 Σ. Σ' αυτήν την διάταξη καθιερώνεται μία ειδική υποχρέωση προστασίας, σαφώς αυξημένης εντάσεως σε σχέση με τα υπόλοιπα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό σημαίνει πως το κράτος είναι υποχρεωμένο να υιοθετήσει κάθε δυνατή κύρωση –προληπτικής και κατασταλτικής φύσης– σε όλους τους κλάδους του δικαίου, άρα και στο οικονομικό δίκαιο. Εάν, λοιπόν, έχουν αποκτηθεί αποδεικτικά μέσα κατά παράβαση των διατάξεων που προστατεύουν την αξία του ανθρώπου, η κύρωση του ανίσχυρου απορρέει ευθέως από το άρθρο 2 § 1 Σ. Εάν ο νομοθέτης έχει αδρανήσει να την προβλέψει, υποχρεούται εκ του Συντάγματος ο δικαστής να την επιβάλλει.

Με αυτές τις επιφυλάξεις, στην κύρωση του ανίσχυρου, που απορρέει από το άρθρο 2 § 1 Σ, υπάγονται κατ' αρχήν οι ομολογίες κλπ. που αποσπώνται με βασανιστήρια, αλλά και τα αποδεικτικά μέσα που αποκτώνται με προσφυγή στη μέθοδο του agent provocateur, που αναφέρθηκε πιο πάνω.

000000000 0V:

000000000 000000000000 0000 000 000000000 0000

A.- Τα παρανόμως κτηθέντα έγγραφα

Εμπορικά, ερωτικά γράμματα, ημερολόγια με προσωπικές σημειώσεις, λογαριασμοί, τιμολόγια, αποδείξεις, φωτογραφικές και κινηματογραφικές αναπαραστάσεις, μηχανικές απεικονίσεις, έγχρωμες διαφάνειες, ακόμη και ακτινογραφίες, είναι ορισμένα από τα αποδεικτικά μέσα, τα οποία οι διάδικοι συχνά προσκομίζουν και επικαλούνται για την απόδειξη των ισχυρισμών τους. Τίθεται το ερώτημα: Είναι παραδεκτή η χρησιμοποίηση των αποδεικτικών αυτών μέσων, όταν αποκτώνται με τρόπο παράνομο;

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται μία διευκρίνιση. Η σπουδαιότητα της προβληματικής εκδηλώνεται όταν το παρανόμως κτηθέν αποδεικτικό μέσο είναι και το μοναδικό αποδεικτικό μέσο. Διαφορετικά, αν υπάρχει πληθώρα στοιχείων, ο δικαστής έχει τη δυνατότητα, στα πλαίσια της ελεύθερης εκτιμήσεώς του, να θεμελιώνει την απόφασή του με αιτιολογίες που στηρίζονται σε ένα παραδεκτό αποδεικτικό μέσο, ενώ πηγή της δικανικής του πεποιθήσεως υπήρξε το παράνομο αποδεικτικό μέσο. Στις περιπτώσεις όπου το αποδεικτικό πόρισμα στηρίζεται στην πιο πάνω αφηρημένη ρήτρα, η κρατούσα γνώμη δέχεται, ότι η έλλειψη αναφοράς σε συγκεκριμένο αποδεικτικό μέσο δεν δικαιολογεί αναίρεση με το άρθρο 559 αριθ. 19.

Κατά κανόνα, τα έγγραφα δεν έχουν χαρακτήρα προσωπικό, δεν αναφέρονται στην ιδιωτική ή απόρρητη σφαίρα της προσωπικότητας, αν εξαιρέσει κανείς ορισμένες μαγνητοταινίες, τα προσωπικά ημερολόγια και κατά κανόνα, τις μη εμπορικές επιστολές.

B.- Τα (παρανόμως κτηθέντα) ημερολόγια, επιστολές, φωτογραφίες και κινηματογραφικές αναπαραστάσεις στην πολιτική δίκη

Απαράδεκτο αποδεικτικό μέσο είναι και το παράνομα αφαιρεθέν ημερολόγιο του διαδίκου, αφού λόγω του προσωπικού του χαρακτήρα, ο διάδικος δικαιούται να μην το επιδείξει. Στο ημερολόγιο εμπεριέχονται εξάλλου, πέρα από αντικειμενικά γεγονότα, κρίσεις, σκέψεις, εικασίες, επιθυμίες του συντάκτη που πολλές φορές καθιστούν τη διάκριση του πραγματικού από το φανταστικό δυσχερέστατη. Έτσι και η αποδεικτική αξία του ημερολογίου, το οποίο σε πολιτικές δίκες –με εξαίρεση ίσως δίκες διαζυγίου– δεν είναι συνηθισμένο αποδεικτικό μέσο, είναι εξαιρετικά μειωμένη.

Το απόρρητο των σφραγισμένων επιστολών που ανταλλάσσουν τα άτομα, είναι κατά την συνταγματική επιταγή του άρθρου 19, απολύτως απαραβίαστο,

ακόμη και όταν δεν έχουν ταχυδρομηθεί, αλλά βρίσκονται στα χέρια του αποστολέα ή τρίτου ή μεταφέρονται από ιδιώτη.

Εξάλλου, το άρθρο 370 ΠΚ τιμωρεί όχι μόνον εκείνον που αθέμιτα και με το σκοπό να λάβει γνώση του περιεχομένου, ανοίγει κλεισμένη επιστολή, αλλά και όποιον παραβιάζει τον κλεισμένο χώρο στον οποίο φυλάσσεται επιστολή, έστω και ανοιγμένη, από τον παραλήπτη της.

Υποστηρίζεται ότι η έννομη συνέπεια της συνταγματικής προστασίας του απορρήτου είναι ότι το περιεχόμενο μιας επιστολής *«που το απόρρητό της παραβιάσθηκε οπωσδήποτε, από οποιοδήποτε κρατικό όργανο (ή και ιδιώτη) δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί έγκυρα ως νόμιμο αποδεικτικό στοιχείο ενώπιον δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρχής»*. Η γνώμη αυτή που θεμελιώνει το απαράδεκτο στην παραβίαση του άρθρου 19 Σ αναφέρεται σε παράνομη χρήση της επιστολής, όχι μόνο από όργανα της κρατικής εξουσίας, αλλά και από ιδιώτες, προσδίδει δηλαδή τριτενέργεια στο άρθρο 19 Σ. Το ΣΤΕ δέχθηκε ότι η παραβίαση κλεισμένης επιστολής, ως προσβολή συνταγματικώς προστατευόμενου δικαιώματος, συνεπάγεται, πέρα από τη ποινική ευθύνη του παραβατού, και την αδυναμία χρήσεως της επιστολής ως αποδεικτικού μέσου. Το απαράδεκτο θεωρήθηκε εδώ η αναγκαία απόρροια της προσβολής του συνταγματικά προστατευόμενου δικαιώματος, χωρίς άλλη ιδιαίτερη θεμελίωση.

Με βάση την αρχή της δικονομικά απρόσιτης σφαίρας, οι επιστολές που κτήθηκαν με τρόπο παράνομο (19Σ, 370 ΠΚ) είναι τότε μόνο παραδεκτές, όταν ο διάδικος ή ο τρίτος είχε υποχρέωση να τις επιδείξει.

Κατά κανόνα, υπάρχει υποχρέωση επίδειξης για όλες τις εμπορικής φύσεως επιστολές, με περιεχόμενο που δεν αφορά σε κάποιο απόρρητο. Επίσης, παραδεκτές είναι και οι επιστολές που δεν έχουν εμπιστευτικό περιεχόμενο. Για τον προσδιορισμό του εμπιστευτικού χαρακτήρα, σπουδαιότητα έχει η βούληση του αποστολέα, η περιρρέουσα ατμόσφαιρα της δημιουργίας της, ακόμη και η σκέψη ότι γράφτηκε για να μην ανακοινωθεί σε τρίτους, αλλά σε ένα μόνο συγκεκριμένο πρόσωπο. Επιστολές με υβριστικό περιεχόμενο ή τέτοιες που περιέχουν απειλές, δεν πρέπει να θεωρηθούν εμπιστευτικές και είναι παραδεκτές.

Οι φωτογραφίες και οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις θεωρούνται ιδιωτικά έγγραφα και χρησιμοποιούνται στην πράξη ευρύτατα. Η φωτογραφία, η οποία λήφθηκε κρυφά, χωρίς τη βούληση του ατόμου που φωτογραφήθηκε, είναι κατά κανόνα παράνομη γιατί προσβάλλει το δικαίωμά του επί της προσωπικότητας. Με βάση της αρχή της δικονομικά απρόσιτης σφαίρας, πρέπει να δεχθούμε ότι οι φωτογραφίες που λήφθηκαν με τρόπο παράνομο είναι τότε μόνο παραδεκτές, όταν υπάρχει υποχρέωση του διαδίκου να τις επιδείξει.

000000000 V:

000000000 000000000000 0000 000 00000000000 0000

- **Αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας για τα παράνομα αποδεικτικά μέσα**

Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες αποφάσεις της νομολογίας του ΣΤΕ, στις οποίες περιέχεται κρίση για το ποιά αποδεικτικά μέσα είναι νόμιμα ή μη:

1. Η Ολ. ΣΤΕ 1451/1969, ερμηνεύοντας τον ΚΦΔ, δέχθηκε ότι βεβαίωση δημοσίου οργάνου, αναγομένη απλώς σε μελλοντικές έννομες σχέσεις, σε σχέση προς το χρόνο της έκδοσης των προθέσεων των ενδιαφερομένου και όχι σε γεγονότα διαπιστωθέντα από το όργανο, στερείται οποιασδήποτε αποδεικτικής αξίας.
2. Η ΣΤΕ 772/1969 δέχθηκε ότι η λήψη υπόψη από το Φορολογικό Δικαστήριο αποφάσεων του που εκδόθηκαν σε άλλες υποθέσεις, είναι παράνομη, χωρίς να διαταχθεί κατά τα άρθρα 49 και 95 § 2 ΚΦΔ η προσαγωγή τους με προδικαστική απόφαση συμπλήρωσης των αποδείξεων.
3. Η ΣΤΕ 1858/69 Τμ.Β δέχθηκε ότι το συγκριτικό στοιχείο μεταβίβασης άλλου ακινήτου, που λαμβάνεται υπόψη από τον δικαστή για τον καθορισμό της αξίας κληρονομιαίου ακινήτου, που προκύπτει από προηγούμενη απόφαση, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη ως νόμιμο αποδεικτικό μέσο ή ως πραγματικό περιστατικό γνωστό στο δικαστήριο, αλλά καθίσταται νόμιμο μέσο απόδειξης, που λαμβάνεται υπόψη, υπό τον όρο ότι θα διαταχθεί αυτεπαγγέλτως η συμπλήρωση των αποδείξεων και του φακέλου της υπόθεσης με το στοιχείο αυτό και τούτο διότι έτσι δίνεται η δυνατότητα στους διαδίκους να λάβουν γνώση αυτού και να διατυπώσουν τους ισχυρισμούς τους.
4. Η ΣΤΕ 163/1975 δέχθηκε ότι η έκθεση ελέγχου σχετικά με την ακρίβεια καταγγελιών τρίτου, δεν δεσμεύει ως νόμιμο αποδεικτικό μέσο το Φορολογικό Δικαστήριο, το οποίο εκτιμά ελεύθερα τις καταγγελίες τρίτων.
5. Η ΣΤΕ 2170/1991 δέχθηκε ότι τα αντίγραφα μη δημοσίων εγγράφων, φωτογραφίες ή φωτοτυπίες ή άλλες αποτυπώσεις, είναι αποδεικτικά μέσα μη πληρούντα τους όρους του νόμου και λαμβάνονται επικουρικά υπόψη από το δικαστήριο, το οποίο, αν πεισθεί για την αποδεικτική τους αξία, οφείλει να τα συνεκτιμήσει με τα προσαγόμενα λοιπά νόμιμα αποδεικτικά στοιχεία, χωρίς να απαιτείται τα αντίγραφα αυτά να είναι νομίμως χαρτοσημασμένα. Αν όμως έχουν προσκομισθεί άλλα νόμιμα

αποδεικτικά στοιχεία, τα αντίγραφα, φωτοτυπίες κλπ., δεν επιτρέπεται να λαμβάνονται υπόψη.

- 6.** Η ΣτΕ 1325/1988 και η ΣτΕ 3100/1980 δέχθηκαν ότι αντίγραφο δημοσίου εγγράφου που δεν έχει επικυρωθεί, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη από το δικαστήριο ως νόμιμο αποδεικτικό μέσο, όπως και έγγραφο σε ξένη γλώσσα, εάν δεν συνοποβάλλεται μετάφρασή του στην ελληνική (ΣτΕ 449/1984).
- 7.** Το ΣτΕ δέχθηκε ότι η υπεύθυνη δήλωση του ν.δ. 105/69 του ν. 1599/86, οι εξώδικες δηλώσεις ή επιστολές τρίτων προσώπων για πράγματα που ασκούν ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της δίκης ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου, είναι μη νόμιμα αποδεικτικά μέσα, διότι αποτελούν μαρτυρίες για τις οποίες δεν τηρήθηκαν οι διατυπώσεις εγκυρότητας του ΚΦΔ. Επίσης, ούτε η υπεύθυνη δήλωση μπορεί να ληφθεί υπόψη για απόδειξη εικονικότητας τιμολογίων εταιρείας, αν προέρχεται από πρόσωπο φορολογικά ύποπτο, που προσδοκά δηλαδή όφελος με συμφέρον να θεωρηθούν τα τιμολόγια εικονικά.
- 8.** Η ΣτΕ 3422/1990 Τμ.Α' δέχθηκε ότι ένορκες μαρτυρικές καταθέσεις ή υπεύθυνες δηλώσεις που προσκομίζει ο ασφαλισμένος για αναγνώριση εξηρημένης εργασίας, δεν λαμβάνονται υπόψη από τα διοικητικά δικαστήρια, ενώ λαμβάνονται υπόψη μαρτυρικές καταθέσεις που διενεργούνται ενώπιον της ΤΔΕ του ΙΚΑ, σύμφωνα με τον κανονισμό ασφάλισης του ΙΚΑ. Αντίθετα, η ΣτΕ 1255/91 δέχθηκε ότι ένορκες βεβαιώσεις που δεν λαμβάνονται υπόψη κατά τη διαδικασία του ΠΔ 341/1978, αλλά κατά τη διαδικασία του άρθρου 671 § 1 Κ.Πολ.Δ., δεν λαμβάνονται υπόψη από τα διοικητικά δικαστήρια ούτε ως δικαστικά τεκμήρια, όπως και οι ένορκες βεβαιώσεις που λαμβάνονται στα πλαίσια ποινικής δίκης (ΣτΕ 3535/1991), καθώς και οι ένορκες βεβαιώσεις που λήφθηκαν χωρίς να κλητευθεί νόμιμα ο αντίδικος, διότι η σχετική κλήση του δεν έχει χαρτοσημανθεί νόμιμα.

Στην συγκεκριμένη μελέτη, έγινε προσπάθεια να δοθεί μία αποκρυσταλλωμένη εικόνα και μία τελικά κρίση για το αν είναι θεμιτή και νόμιμη η χρήση παράνομα κτηθέντων στοιχείων ως αποδεικτικά μέσα στις δίκες.

Τελικά, είναι νομικώς και συνταγματικώς ορθό να χρησιμοποιούνται τέτοια στοιχεία ως αποδεικτικό υλικό;

Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα του απαραβίαστου του ιδιωτικού βίου, θα πρέπει να θεωρούνται σε κάθε περίπτωση απαραβίαστα, ακόμη κι αν χρησιμοποιούνται ως όπλα για την συγκάλυψη εξαιρετικά ειδεχθών εγκλημάτων;

Κι αν όχι, ποια θα πρέπει να είναι η οριοθέτηση, ώστε να μη φτάσουμε στο άλλο άκρο, της άμεσης καταπάτησης βασικών συνταγματικών μας δικαιωμάτων, στο πλαίσιο της απόδειξης της αθωότητας ή της ενοχής κάποιου;

Σαφής λύση δεν μπορεί να δοθεί. Πάντως, γίνεται γενικά παραδεκτό –και από τη νομολογία– πως παράνομα αποδεικτικά μέσα μπορούν, κάτω από αυστηρές προϋποθέσεις και επιφυλάξεις και σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, να χρησιμοποιηθούν στο δικαστήριο.

(i) Στα Ελληνικά

Η συγκεκριμένη μελέτη πραγματεύεται τη χρήση μέσα στις δίκες παρανόμως κτηθέντων μέσων για την απόδειξη εξαιρετικά σοβαρών εγκλημάτων και κατά πόσο αυτή είναι θεμιτή ή όχι. Αρχικά, παρατίθεται μία λεπτομερής ανάλυση για την απαγόρευση της χρήσης παράνομων αποδεικτικών μέσων, με βάση το άρθρο 19 του Συντάγματος, την ανάγκη εισαγωγής της ρύθμισης αυτής, αλλά και την επιφύλαξη της αρχής της αναλογικότητας, έτσι όπως πηγάζει και από τη μετά την αναθεώρηση νομολογία. Στη συνέχεια, τα επόμενα κεφάλαια αφιερώνονται στη χρήση των παράνομων αποδεικτικών μέσων διαδοχικά στις ποινικές, πολιτικές και διοικητικές δίκες, με έμφαση στην απαγόρευση συλλογής παράνομου αποδεικτικού υλικού (με οποιονδήποτε τρόπο) και στις εξαιρέσεις. Τέλος, παρατίθεται ένα σύντομο συμπέρασμα, με το οποίο γίνεται προσπάθεια να εξαχθεί μία τελική εικόνα, ως προς το αν η χρήση παράνομων αποδεικτικών μέσων είναι θεμιτή ή όχι.

(ii) Στα Αγγλικά

This study addresses the use inside judges on illegally acquired instruments for proof of particularly serious crimes and whether that is fair or not. Firstly, out a detailed analysis on banning the use of illegal evidence with under article 19 of the constitution, need to import regulation, but also subject to the principle of proportionality, as it stems from the after revision decisions, taken by the Court. Subsequently, the following chapters are devoted to the use of illegal evidence successively on penal, political and administrative own with emphasis on the banning of using illegal material (by whatever means) and on the exceptions. Finally, a short conclusion is given, which attempts to infer a final image, as to whether the use of illegal evidence is legitimate or not.

Νομολογία

- ΑΠ 139/1963
- ΑΠ 10/1994
- ΟΛ. ΣΤΕ 1451/1969
- ΣΤΕ 772/1969
- ΣΤΕ 1858/1969
- ΣΤΕ 163/1975
- ΣΤΕ 2170/1991
- ΣΤΕ 1325/1988
- ΣΤΕ 3100/1980
- ΣΤΕ 449/1984
- ΣΤΕ 3422/1990
- ΣΤΕ 1255/1991
- ΠΔ 341/1978
- ΣΤΕ 3535/1991

1. Δαγτόγλου Π.Δ., «Ατομικά Δικαιώματα», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991.
2. Δημητρόπουλος Α., «Συνταγματικά Δικαιώματα», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα (β' έκδοση), Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008.
3. Καΐσης Α., «Παράνομα αποδεικτικά μέσα: Το παραδεκτό της χρήσης παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων στην πολιτική δίκη», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1986.
4. Καμίνης Γ., «Παράνομα αποδεικτικά μέσα και συνταγματική κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998.
5. Χρυσογόνος Κ., «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2002.
6. Καλαβρός Κ., «Η μαγνητοταινία στην πολιτική δίκη», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999.
7. Χρυσογόνος Κ., «Μια βεβαιωτική αναθεώρηση – Η αναθεώρηση των διατάξεων του Συντάγματος για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000.
8. Παπαγεωργίου-Γονατάς Στ., «Το πρόβλημα των παράνομα αποκτηθέντων έμμεσων αποδεικτικών μέσων στην ποινική δίκη», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 1989, Ανάτυπο από τα «Ποινικά Χρονικά», Τόμος ΛΘ' (1989).
9. Ηλιοπούλου-Στράγγα Τζ., «Χρήση παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων και διακαιώματα υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Η αποδεικτική απαγόρευση του άρθρου 19 § 3 Σ», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003.
10. Κούρτης Γ., «Τα μη πληρούντα τους όρους του νόμου αποδεικτικά μέσα».
11. Καΐσης Γ. / Ν.Α.Μ. Παρασκευόπουλος, «Προστασία Προσωπικών Δεδομένων», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2001.